

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Звагельський В. Б. (Суми, Україна), канд. філол. наук;
Камберова Р. (Софія, Болгарія), канд. філол. наук;
Куліш А. М. (Суми, Україна), д-р юрид. наук;
Нестеренко В. А. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Світайло Н. Д. (Суми, Україна), канд. філософ. наук;
Пашин В. П. (Курськ, Росія), д-р іст. наук;
Петрищева Н. С. (Курськ, Росія), канд. іст. наук;
Рамач Я. (Новий Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Хлопова І. Є. (Курськ, Росія), канд. іст. наук.

Видання рекомендовано до друку рішенням вченої ради юридичного факультету Сумського державного університету (протокол № 9 від 03.04.2014 р.)

Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2-х част. Ч. 2 : у 2-х томах (Суми – Курськ, 18 квітня 2014 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, В. Б. Звагельський, Р. Камберова та ін. – Суми – Курськ : Сумський державний університет, Південно-Західний державний університет, 2014. – Ч. 2, Т. 1. – 200 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, вчених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 861 від 9 грудня 2013 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

На обкладинці: Перший у світі монументальний пам'ятник Тарасу Шевченку. Встановлений у жовтні 1918 р. у м. Ромнах на Сумщині. Скульптор І. П. Кавалерідзе.

© Сумський державний університет, 2014

© Південно-Західний державний університет, 2014

конкурентну боротьбу за українського споживача. В цілому залучення аграрного сектору Харківщини до новітніх технологій та устаткування сприяло розвитку сільського господарства регіону.

1. *Пантелеймоненко А.О.* Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика / А.Пантелеймоненко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 264с.

2. *Слісаренко О.М.* діяльність американських компаній на Україні в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / О.М.Слісаренко. – Дніпропетровськ, 1994. – 16с.

3. *Шамара С.О.* Сільська інтелігенція Наддніпрянської України другої половини ХІХ - початку ХХ століття: соціально-психологічні та етокультурні характеристики: автореф. дис... канд.. іст. наук: 09:00.12 / С.О.Шамара. – Київ, 2008. – 20с.

4. Державний архів Харківської області, ф.237. Харківське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості, ф.304. Харківське губернське земство

ЛОБКО Н.В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ГЕНЕАЛОГІЇ

Серед провідних тенденцій сучасного етапу розвитку історичної науки чільне місце посідає зростання ролі її спеціальних галузей, зокрема генеалогії. Генеалогія має свої історичні, методологічні, теоретичні засади, свої методи дослідження, свій категоріально-понятійний апарат.

Однак деякі теоретико-методологічні аспекти генеалогії є актуальними та варті подальшого осмислення, зокрема це стосується питання визначення генеалогії як науки, предмет і завдання генеалогічних досліджень

Так, на сьогоднішній день генеалогія як наука немає чіткого, повного, єдино встановленого визначення. У результаті узагальнення різних трактувань генеалогії, які є в науковій літературі з кінця ХІХ ст. по сьогодні, було встановлено, що існують різні погляди на генеалогію як науку. Слід зазначити, що ці погляди існують паралельно до нашого часу.

Одне з перших визначень генеалогії знаходимо в енциклопедичному словнику Ф.А.Брокгауза, И.А.Ефрона, де *«генеалогія – систематическое собрание сведений о происхождении, преемстве и родстве родов и фамилий»* [1, с.305]. Коротке визначення генеалогії дають і автори *«Енциклопедії українознавства»*: *«Генеалогія, родознавство – допоміжна історична наука, що вивчає: 1. Історію родів; 2. Родословну якоїсь людини»* [2, с.359]. Автори радянських енциклопедичних видань відносили генеалогію до допоміжних історичних дисциплін, яка займається

вивченням походження родів, прізвищ і окремих осіб, родинними зв'язками, складанням родоводів [3, с.190; 4, с.179]. Так, зокрема, в *«Українській радянській енциклопедії»* про генеалогію зазначалося, що ця наука *«досліджує і викладає у хронологічній послідовності матеріали про походження, родинні зв'язки та інші зв'язки відомих (здебільшого дворянських) родів»*. Є прихильники такого погляду на генеалогію і серед сучасних науковців [2, с.359; 5, с.6; 6, с.68; 7, с.18].

Поряд з таким баченням предмету і завдання генеалогії як науки мали і мають місце інші трактування цього питання. Так, на початку ХХ ст. свої погляди на цю проблему виклали два відомі генеалогі – українець В.Модзалевський та росіянин Л.Савьолов.

В.Модзалевський визначав генеалогію як науку, яка досліджує історію родин, родинні зв'язки та відносини, збирає біографічні відомості про членів даного роду та т.п. [8, с.77] У генеалогічному дослідженні він виокремлював два рівні: генеалогію *«в тісному значенні цього слова»* (складання родовідних схем, таблиць, розписів, тобто довідково – прикладну генеалогію) і генеалогію *«в широкому розумінні»*, яка не обмежується констатацією факту спорідненості, а використовує її для *«більш глибоких історичних побудов»* [9, с.12]. *«Дуже часто буває, – писав В.Модзалевський, – що тільки завдяки таким даним і можна пояснити історичні події»* [8, с.77].

Л.Савьолов також, даючи визначення генеалогії, звертав увагу на декілька аспектів цієї науки. У своїй відомій праці *«Лекции по русской генеалогии читанные в археологическом институте»*, він дав таке визначення генеалогії: *«Генеалогия есть, построенное на достоверных документах и других источниках, доказательство родства, существующего между лицами, имеющими общего родоначальника или потомка, независимо от общественного положения этих лиц»*. Друга частина визначення стосується *«духовно-внутренней жизни отдельных лиц и семейств»*: *«Генеалогия есть история того или другого рода во всех проявлениях жизни его представителей, как общественной, так и семейной»* [10, с. 21]. Як бачимо, В.Модзалевський та Л.Савьолов розширили предмет генеалогічних досліджень і відповідно поставили перед дослідниками значно глибші завдання.

Серед сучасних науковців також є прихильники такого бачення предмету і завдань генеалогічних досліджень. Відомий український історик О.Оглоблин вважав, що *«генеалогія – це не тільки наука про походження і розвиток родів, але кінець – кінцем наука про історичну людину, homo historiens»* [11, с.118].

У сучасній науковій літературі існують і інші погляди на генеалогію як науку. Так, наприклад, В.Томазов поділяє генеалогію на історичну та практичну. На його думку, *«генеалогія історична – спеціальна історична*

дисципліна, що вивчає походження родів та окремих осіб, родинні зв'язки, історію сімей різного соціального походження. А генеалогія практична, утилітарна – 1) власне родовід, систематичне зібрання відомостей про походження роду, його історію та споріднення з ін. родами; 2) сукупність наукових методів, з допомогою яких складається родовід» [12, с.70-71].

Останнім часом в генеалогії поступово відроджується генетико-біологічний напрямок (медично-генетичний, евгеністичний), який був насильно перерваний в 1930-х рр. Вже тоді вчені-медики звернули увагу на зв'язок між хворобами та спадковістю. Як зазначає Н.Ришковська в своєму дисертаційному дослідженні, генеалогічні дослідження у психіатрії відомі з 20-х рр. минулого століття, починаючи від фундаментальних праць *Zerbin-Rudin* зі спадковості і евгеніки та відомої роботи Т.Юдіна «*Психопатичні конституції*», у якій підтверджується роль сімейно успадкованої обумовленості особистісних аномалій і саме завдяки генеалогічним дослідженням були сформульовані теорії психічних розладів. На думку дослідниці, «найефективнішим способом вивчення особливостей сімейного фону для різних категорій хворих залишається генеалогічний метод» [13, с.38-39].

На сучасному етапі в Україні біологічний напрямок у генеалогії представляють З.Служинська та М.Шамеко, які в праці «*Генеалогія*» звертають увагу на те, що «людина успадковує від предків та передає нащадкам не лише ім'я та майно, а й соціальний статус та генотип – той набір генів, що впливає на здоров'я та характер, тип поведінки». Тому вони пропонують децю ширше визначення генеалогії: «генеалогія – це наука, що досліджує рід в родинному, соціально-історичному та медично-генетичному аспектах» [14, с.5].

У сучасній українській науковій думці закріпилася ще одна дефініція, яка більше відповідає модерній вимові – «родознавство». І хоча вона частіше вживається у значенні практичної реконструкції окремих родів, а натомість «генеалогія» – як теорія цього процесу, сучасні дослідники в своїх роботах вживають ці терміни як синоніми [15, с.5; 16, с.10].

Отже, існують різні визначення генеалогії як науки, науковці по-різному трактують предмет та завдання генеалогічних досліджень. Проте, як слушно зауважив Я.Дашкевич, «без сумніву, в центрі уваги генеалогії завжди стоятиме історія родини, роду. Але ця наука поступово відходить від свого майже виключно довідкового характеру до значного поширення предмету своїх досліджень» [17, с.6].

Автор поділяє думку Я.Дашкевича і вважає, що найбільш вдалим і повним є визначення поняття генеалогії, яке запропонував В.Кобрін: «Генеалогія – історична дисципліна, яка займається вивченням і

складанням родоводів, з'ясуванням походження окремих родів, родин і осіб і виявленням їх родинних зв'язків у тісній єдності з встановленням основних біографічних фактів і відомостей про діяльність, соціальний статус і власності цих осіб» [18, с.25-26]. Вважаємо, що це визначення є таким, що правильно визначає мету і завдання генеалогії на сучасному етапі. Адже людину цікавлять не тільки імена і дати народження предків, а також риси їх характеру, якими вони були, чим займалися і т. д. Цю інформацію можна отримати, вивчаючи різні архівні матеріали. Окрім того, визначення В.Кобріна дає можливість розглядати сімейно-родинні стосунки в їх соціально-історичному контексті. Згідно цього визначення генеалогія є не тільки прикладною дисципліною, а й виступає як історична дисципліна в самій своїй суті, дані якої є необхідним елементом розкриття історичного процесу.

-
1. Брокгауз Ф.А. Энциклопедический словарь. / Ф.А.Брокгауз, И.А.Ефрон. – СПб., 1892. – Т.8.
 2. Енциклопедія українознавства. Том 1. Перевидання в Україні. Словникова частина. – Львів, 1993. – 399 с.
 3. Советская историческая энциклопедия. – М., 1963. – Т. 3. – 975 с.
 4. Українська радянська енциклопедія. – К., 1960. – Т. 3. – 576 с.
 5. Родовід. Науково-методичний посібник / Підгот. В.В.Томазов. – К., 2001. – 52 с.
 6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В.Л.Литвин, В.І.Гусев, А.Г.Слосаренко та ін. – К., 2002. – 430 с.
 7. Джерелознавство історії України. Довідник. – К., 1998. – 156 с.
 8. *Модзалевський В.Л.* Нові відомості про родину Многогрішних / В.Л.Модзалевський // Україна. – 1917. – Кн.3-4. – С.77 - 83.
 9. *Модзалевський В.Л.* Малороссийский родословник: В 4 т. – Т.Ш. – К., 1908. – 824 с.
 10. *Савелов Л.М.* Лекции по русской генеалогии читанные в археологическом институте: первое и второе полугодие. / Л.М.Савелов. – Репринт вид.1908 г. – М., 1994. – 278 с.
 11. Олександр Мезько-Оглоблин. Дослідження та матеріали (до 100-ліття народження історика) / Упор. А.Атаманенко. – Нью-Йорк, Острог, Київ, Торонто, 2000. – 192 с.
 12. Енциклопедія історії України: В 5 т. / Редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.. – К.: Наук. думка, 2003, Т.2: Г-Д. – 2004. – 518 с.
 13. *Ришковська Н.О.* Генеалогічні дослідження сімей хворих на шизофренію, що скоїли суїцид: Дис. ... канд. мед. наук: 14.01.16. / Н.О.Ришковська. – Львів, 2004. – С.39;
 14. *Служинська З.* Генеалогія / З.Служинська, М.Шамеко.– Львів, 2000. – 129 с.
 15. *Легун Ю.В.* Генеалогія селян Подільської губернії: джерела. Монографія / Ю.В.Легун. – Вінниця: О.Власюк, 2005. – 516 с.
 16. *Томазов В.* Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII – початок XXI ст.) / В.Томазов. – К., 2006. – 284 с.
 17. *Дашкевич Я.* Дослідницькі проблеми української генеалогії / Я.Дашкевич // Знак. – 1995. – Ч.9. – С.6.
 18. *Кобрин В.Б.* Перспективы развития генеалогических исследований / В.Б.Кобрин // Генеалогические исследования.: Сб. науч. тр. – М., 1994. – 330 с.